

A forradalom napjai Szegeden

Szegeden, 1919. január 1-én alakult meg a KMP szervezete. A szegedi kommunisták Újvárdi János Ganzgyári munkás vezetésével március elejére megnyerték a munkások és katonák többségét. A polgári demokrácia mellett álló szociáldemokratákkal vívott testvérharc 1919. március 9-én érte el csúcspontját. A Kass (Hungária) szállóban és előtte a szabad ég alatt tartott nagygyűlésen a proletárdiktatúra közvetlen megvalósításáért lelkesedett a munkások és katonák tömege. A gyűlések utáni tüntetés, illetve a szociáldemokraták március 11-én tartott ellenakciója alkalmával történt összeütközések következtében az 1500 főnyi különítmény élén Szegedre érkezett Neuberger Frigyes stáriumot hirdető. Ezt követte a „békés proletárdiktatúra” (márc. 14-22.), amelynek értékelésében a témával foglalkozó szerzők — Gaál Endre és Péter László — eléggé eltérő álláspontot alakítottak ki.

R. J.

A kommunisták szegedi szervezete értesíti elvtársait, hogy a városháza közgyűlési termében katonai gyűlést tartott, ahol is megalakult a „Kommunisták Katonai Csoportja”-nak végrehajtó-bizottsága. A Kommunisták Katonai Végrehajtó Bizottsága Kossuth Lajos sugárút 5. szám.

Újónságok. Megalakult a kommunisták katonai csoportja. Szegedi Napló, 1919. márc. 7. 6. 1.

„Zuhogó tavaszi esőben, amely a régi márciusi forradalomra emlékeztet, vörös zászló alatt katonák és munkások tömege áll a Kass előtti téren. A Prossnitz-ház erkélyéről keményen harsogó szavak zuhognak le. Minden második mondatban, mint valami vörös rakéta, fölzena a proletár-diktatúra követelése. Oroszországból jött katona [Zarecsnik János] a szónok, Lenin hazájából, a tornyos Moszkva köröngetegeiből hozta az új hitet, az új eszmét, az új szavakat. A szónoknál csak egy érdekesebb; a lelkes tömeg, amelyik hallgatja. Öreg népfelkelő áll mellettünk és valahányszor a szónok, németes vagy oroszos módján Ideet mond eszme helyett, az öregedő magyar meggyőződéssel dörmög: Hát bizony ideje már! Az eső pedig szakad, árad a víz, mint a szavak fergetege onnan feülről, olykor újjongó tapsok zaja árad ki a Kass emeletéről, ahol párhuzamos népgyűlés van, ott is a burzsoáz és kormányzószocialisták ellen dörognék, ott is a proletárdiktatúrát emlegetik.”

[Juhász Gyula]: Kommunisták vasárnapja Szegeden, Délmagyarország, 1919. márc. 11.

„Elvtársak! A mai válságos időkben lelkiismeretlen és felelőtlen egyének az amúgy is felizgatott, lelketlen, túlzott-követelések támaszával olyan szenvedélyeket ébresztenek fel, amelyek csak általános elégtelenség okozására alkalmasak, amelyeket azonban a rendelkezésre álló összes eszközök igénybevételével sem lehet teljesíteni.

Ebben a meggyőződésben és a kötelességteljesítés tudatában a leghatározottabban visszatartjuk a tömegszenvedélyek felkeltését célzó és ellenünk irányuló azt az aljas rágalmat, hogy mi nem teljesítjük kötelességünket. Letagadhatatlan igazság az, hogy a kívánások és követelések teljesítése terén a proletárság erkölcsi és anyagi érdekei-

nek védelmében a mai nehéz időkben megszabott legszélsőbb határoktól is elmegyünk.”

Felhívás Szeged munkásaiból, munkásnőihez és katonáihoz, Szegedi Napló, 1919. márc. 11. 1. l.

„A népkormánytól nyert utasítás alapján a mai napon átvettem Szegeden a városparancsnokságot.

A rend és nyugalom helyreállítására a következő intézkedéseket teszem:

A mai nappal elrendelem Szeged városára és környékére a stáriumot...” Szeged, 1919. március 11-én.

Neuberger Frigyes városparancsnok Hirdetmény, Szegedi Napló, 1919. márc. 12. 1. l.

„Újvárdi János, a szegedi kommunisták titkára, beszélt. Tagadja, hogy a Klauzál-téri szocialista gyűlésen a kommunisták részt vettek. En nem is tudom, hogyan folyt le a szocialisták gyűlése — mondja. Itt úgy látszik, ugyanaz történik, mint Budapesten, ahol a munkanélküliek a Vörös Újság szerkesztőségé előtt demonstráltak s azután csöndben szétszórtak, a kommunisták ellenségei pedig pucstól rendeztek a Népszava ellen s azután rá fogták ezt a kommunistákra. Üdvözlő a szegedi proletárokat, akik hívás nélkül jöttek a Vörös Újság szegedi kiadóhivatala elé. Nem a propaganda, hanem a kényszerűség terel mindenkit a kommunizmus táborába, mert csak így lehet biztosítani a termelés rendjét. A leszerelt katonákhoz fordul ezután, s kifejti, hogy nem 5400 korona kell nekik, azon már túl vagyunk, az egy-két nap alatt elfogy: proletárdiktatúra kell és a politikai hatalom teljessége. Kéri a közönséget adja tudtára a polgári lapoknak, hogy a kommunisták azt követelik tőlük, nem kell őket dicsérni, de tárgyilagosan írjanak róluk, mert különben majd kényszeríteni fogják őket erre. Végre kijelenti, hogy minden oldalról értesítéseket kap arról, hogy délután budapesti katonaság érkezik a szegedi kommunizmus verébefojtására. Majd megkíséreljük őket felvilágosítani, de ha ez nem megy, akkor golyóira golyóval felelünk. Szavait ezek után így fejezte be:

— Közép-Európa sorsa ma a szegedi kommunizmuson fordul meg. Legyetek készen mindnyájan, hogy ma megkapjátok a jelszót, — s ez az idő már nincsen messze — mindnyájan megtegyétek azt, amit tennetek kell.”

Kihirdették Szegeden a stáriumot. A kommunisták gyűlése. Szegedi Napló 1919. márc. 12. 3. l.

„Szeged életében ma olyan fordulat zajlott fel, amely mindeddig páratlan a város történetében, mint ahogy a világtörténelemben páratlanok a mai idők.

Mára virradóra a Munkástanács, Szegeden a közhatalomnak úgyszólván megalakulása óta tényleges birtokosa, elhatározta, hogy forma szerint is kezébe veszi a város fölötti impériumot. Mindenekelőtt Detre János dr. kormánybiztost és Somogyi Szilveszter dr. polgármestert szólították fel, hogy helyüket engedjék át a szociáldemokrata párt ama két tagjának, akiket a Munkástanács utódaikul megválasztott: Wallisch Kálmánnak és Czibula Antal dr.-nak. A felszólítás hangja határozott volt, de indulat és személyi élnélkül való. A Munkástanács nem bizalmatlan se Detre János, se Somogyi Szilveszter iránt, értékeli mindkettőjük munkásságát, de áldozatul kell esniök az idők megváltozott szellemének, amely a vezető hatalmat a proletárium exponenseinek kezében akarja látni.”

Szegeden megkezdődött a békés proletárdiktatúra. Szegedi Napló, 1919. márc. 15. 1. l.

KEDVES BÖLCSÉSZ BARÁTOM!

Ami iránt Te, egykori évfolyamtársam is igen érdeklődöttél, megjelent végre a Bölcsészek újságja, s fedőlapján egykori közös Alma Materünk falai meredeznek. Egészen oldalról fényképezve — azt hiszem, legutóbb már megírtam, hogy végképp bekerítették a Bölcsészkart, a sarki üres telken ház épült.

S ahogy e kedves épület arca a börtöröl, úgy néz ránk vissza egy másik ismerős arc az első oldalon. Gyászkeretben. A Bölcsész első száma dr. Gazdapusztai Gyulára emlékezik.

A következő, csupa nagybetűvel teleírt tizenkét oldal meglehetősen tarka képet mutat. Mását András főszerkesztőt s Hegyi András titkári cikkei között az egyetemi egyetemista véleményel sorakoznak a Bölcsész feladatáról. Imígyen: „Egy ifjúsági lap csak akkor számít igazán olvasóbarátra, ha valóban az ifjúság igazi problémáival foglalkozik, és nem csámcsog problémákon... stb.

Úgy tűnik, a Bölcsész első száma a té-

Az Alföld néprajzi kutatása

A JATE néprajzi tanszéke új hároméves kutatási tervében a Dél-Alföld etnográfiai, folklorisztikai vizsgálatát tűzte ki célul. E munka keretében elsősorban a népszokások és a próza jellegű népköltészeti hagyományok új gyűjtése, ill. fölmérése, továbbá az eddig feljegyzett kéziratban levő és publikált adatok regisztrálása valósul meg. Kedvező kutatási alap annak az áldozatos munkának az eredménye, amelyet Ipolyi Arnold, Kálmán Lajos, Herrmann Antal és mások indítottak el, s különösen Szeged néprajzának feltárásában haladt tempósan előre.

Az új gyűjtéssel párhuzamosan szükségyszerűen előtérbe kerül az életmód- és szemléletváltozásból következő átalakulás tanulmányozása. Az új folyamat a kapitalista fejlődés kibontakozásától nyomon követhető, s még inkább meggyorsult a felszabadulás óta eltelt immár negyed évszázadban. A szemléletmód változására figyelő kutatási programba kötelelességszerűen beiktattuk az agrárszocialista mozgalmak szóbeli emlékeinek és a munkásfolklor megnyilvánulásainak az összegyűjtését, tudományos elemzését.

Ennek a programnak a megvalósítása képezi a néprajzi szemináriumi munka alapját, s többek között ebben a célkitűzésben találja meg értelmét a néprajzi speciális kollégium, de nem utolsósorban a tudományos kutatásra felkészítő szépszámú néprajzi szakdolgozat.

A szorosabb értelemben vett etnográfiai, folklorisztikai feladatok táji, regionális összefüggésben való áttekintése még jobban megvilágítja a tervszerű nevelő- és kutatómunka szükségességét. Az országos méretű vállalkozás (Magyar Néprajzi Atlasz), a közeli múltban életre hívott Palóckutató Munkaközösség, a Szolnok megyében folyó regionális (Szolnok megyei Néprajzi Atlasz) fölmérés, továbbá a Hortobágy-kutatás egy-egy létszemét képezi a tervszerűség jegyében szervezett néprajzi vizsgálatoknak. Mindez időszerűvé teszi a Nagy-Alföld etnikus aspektusú kutatásának továbbfejlesztését, tervszerűbbé választását. A jászok, a kunok, a XVIII. századtól kezdve több hullámban történt telepítések, migrációk következtében a Duna-Tisza közén és a Dél-Alföld új otthonra talált palóc és más magyar, valamint a külszögből áttelepített nemzetiségi csoportok mai műveltségi készlete, életformája éppen úgy bizonyítja az alföldi táj egységesítő hatásának, mint annak a sokszínű esztétizmusnak, amelyet a megragadt és izmosodó falvak és városok lakói húztak az Alföld térképére. A délalföldi kutatás során is szembe kerülünk a Kiskunságba települt jász, a Baranyából átszármazott népességi csoportok kultúrateremtő szerepének kérdésével, a szegedi kirajzások hatásával vagy a Palócföldről idekerült (pl. Apátfalva) földművelő családok hagyományátlantól közreműködésével.

Az a nagyszabású kezdeményezés, amely az Alföldi Tudományos Intézet programjának összeállításakor Tálas István és mások tervezetében (l. az Alföldi Tudományos Intézet Évkönyve I. k. Szeged, 1946.) nyert megalapozást, egy sor publikációban realizálódott már több mint húsz esztendővel ezelőtt. Az Intézet megszűnése után ellanyhult a figyelem összpontosítása, bár az etnográfiai, történeti, agrártörténeti folyóiratok, az alföldi megyékben megjelent helytörténeti kiadványok, s nem utolsósorban a szegedi néprajzi tanulmányok számottevő előrehaladást jelentenek

szakterületünk vonatkozásában. A múlt év végén összehívott második palóckutatói tanácskozás után e sorok szerzője kezdeményezte az Alföld néprajzkutatóinak új program megvalósítására vállalkozó együttműködését. Első lépés a Bács-Kiskun megyében végzett tájékozódás, valamint a Pest és Szolnok megye néprajzosaival folytatott tanácskozás volt, amelyre egyetemünk néprajzi tanszékén került sor február 17-én és 18-án. A együttműködés lehetőségeit és a közösen megvalósítandó feladatokat vitattuk meg. A következő március végi megbeszélés célja a tennivalók még pontosabb körvonalazása, s még több kutató közreműködésének megnyerése lesz.

Bizonyos, hogy az egyetemi hallgatók, a különböző városokban és községekben meglehetősen elszigetelten dolgozó néprajzi gyűjtők és helytörténet-kutatók kedvezően reagálnak e kezdeményezésre. Ennek biztató jeleit már tapasztalhattuk. A tervszerű munka fontos feltételeként létrehoztuk az Alföldi Néprajzi Adattárát. Ezen túlmenően egész sor szervezőmunka vár reánk.

FERENCZI IMRE

Mégegyszer az Alföld-kutatásról

A SZEGEDI EGYETEM február 10-i számában „Alföld-kutatás, Szeged-kutatás” címmel megjelent cikkemben foglaltak megbeszélésére meghívott Budó Agoston akadémikus, a Szegedi Akadémiai Bizottság elnöke. A SZAB egyik társadalomtudományi szakbizottsága elnökének Wittman Tibor professzornak társaságában vitattuk meg javaslataimat.

Készséggel ki kell javítanom írásom két helyét. Félreértésre adhat alkalmat az a megfogalmazásom, mintha az egyetemi intézetek mellett működő akadémiai kutatócsoportok tudományos munkatársai a SZAB hatáskörébe tartoznának. A SZAB-nak nincsenek tudományos státushelyei. Allításomnak az a része azonban tovább is érvényes, hogy Szegeden akadémiai társadalomtudományi státusok viszont egyáltalán nincsenek. Mint most megtudtam, az erre irányuló erőfeszítések mindeddig eredménytelenek maradtak.

Most értesültem arról is, hogy alakulóban van a Pécsi Akadémiai Bizottság. Ez is mutatja, hogy az ugyancsak Pécsen működő Dunántúli Tudományos Intézet és a létesülő Pécsi Akadémiai Bizottság nem azonos jellegű testület, egyik nem teszi fölöslegessé a másikat. Ennek fényében szükségtelenné látszik indítványom, hogy a SZAB alakuljon át Alföldi Tudományos Intézetté. Elképzelésemben a bizottság valamiféle lazább, az intézet zártabb körülhatároltabb feszesebb alakulatnak tűnt. Kiderült azonban, hogy jellegük, feladatuk más és más.

Mind Budó akadémikus, mind Wittman professzor egyetértett mondanomnak lényegével: többet kell tennünk a Dél-Alföld és Szeged történeti, munkásmozgalmi, irodalomtörténeti, néprajzi, nyelvészeti kutatásáért. Ismét fölvetődött az olyannyira sürgetett helyismereti folyóirat szükségessége is.

A Szegedi Egyetemnek ugyanabban a számában, amelyben cikkem megjelent, olvasható beszámoló a megye és város párt- és állami vezetőinek, valamint a SZAB képviselőinek január 10-i értekezletéről. Az illetékesek egyebek között társadalomtudományi munkabizottságot alakítottak a szociológiai, társadalomtani kutatási feladatok megindítására, a szocialista demokrácia fejlesztési kérdéseinek vizsgálatára, a munkásmozgalom és a haladó örökség föltárására. A munkabizottság tevékenysége elé nagy várakozással tekintünk.

PETER LÁSZLÓ

maválasztás tekintetében ehhez a véleményhez igazodott. Van benne tréfás vizsgatragédia, cikk az állásproblémákról, az elsősévesek nehézségeiről, a tudományos diáktörökről, a szociális segélyekről. A művészetkritikát egy az Art Kino rehabilitálásáról szóló cikk, s egy könyvzemle képviseli. Mindezt persze majd Te is olvashatod, amint szerkeszt egy másik példányt, mert ez a szerkesztőség, s hónap vége lévén nincs egyötvenem, lopni meg nem szoktam.

Szoktam viszont kritikákat, recenziókat is elküvetni időnként, s ezért kissé meghökkenem azon, hogy Bene Kálmán közöli gondolatokat Udpiké 2 regényéről. Mert a recenzióknak is vannak bizonyos szabályai. Nem túl merevek, de annyira nem tagíthatók ki, hogy belefértjen az olyan fel fogás is, mely egy szellemesnek vélt mondat kedvéért bontakoztatja ki kritikáját: „a büszke kentaur nyülepöt húz fel.” Bene cikkéből csupán azt lehet kihámozni ugyanis, hogy jobban tetszik neki a kentaur mint a Nyülepő. Léven, hogy az erotikus jeleneteket összevetve a két regény közti különbség „kb. egy pornográf kártyacsomag és egy akfestymény különbsége” Szegény Udpiké, kell neki elszakadnia az idősíkok merész keverésétől, a mitológiától, a meghökkenőtől. Így azért hőkkenti meg Bene Kálmánt, mert hagyományos — istenem, ha már ez is hagyományos! — s mert nem mitológiai-

lag kéjeleg. Csak úgy. Ahogy az ember szokott. A recenzens egyébként azt is elvárná egy volt kosarastól, hogy legyen annyi gondolata, mint egy középiskolai tanárnak. Ha nincs, ez a regény hibája!

Nem is tudom, miért írok Neked ennyit erről a cikkről. Talán azért, mert szeretem Udpiké-ot, s jobban a Nyülepőt, mint a Kentaurt, lévén, hogy az utóbbinak jobban szeretem az eredetijét Joyce úr előadásában. S tán azért is, mert a kritika relativitása nem tűri, hogy a mai magyar próza színvonalának ismeretében elmarasztaljunk valamit, ami annak fölötté áll.

Mit is akartam még megírni Neked? Ja, van néhány csodálatos gépelési hiba, ezeken nagyokat fogsz te is röhögni, akárcsak a Bölcsészek, kivéve a lap szerkesztőit. A legjobb a Bene-cikkben a „kelekötya kélyenc” sic, elpszilonnál.

Emlékszel még a régi szép időkre? Mi-lyen jó lett volna nekünk is egy ilyen kis újság, nem kellett volna a nyomda-őpírra kerülésnek azt a farsztoz újít választani, ahol könyörtelen szerkesztők nyesegették stílusunk és gondolataink vadhajtsait.

Az időjárás egyébként felénk is nagyon változókéony és magasak a piaci árak.

Üdvözöl barátod:

VERESS MIKLÓS